

Πρόλογος του συγγραφέα

Σ' αυτόν το δρομο που μ' έστειλε να βαδίσω η ζωή και στην απρόβλεπτη δουλειά που μ' έβαλε να κάνω —να γράφω για τους άλλους όσα μου έμαθαν οι δάσκαλοι κι οι δασκάλες μου—, έρχομαι συνεχώς αντιμέτωπος με μια πολύ περίεργη κατάσταση: όπου κι αν βρεθώ, στην Αργεντινή, στο Μεξικό ή στην Ισπανία, συναντώ παντού ανθρώπους που με χαιρετάνε, με φωνάζουν με το μικρό μου όνομα και μου φέρονται μ' έναν τρόπο που συνήθως φυλάμε για τον φίλο ή τον σύντροφό μας, ενώ σ' εμένα είναι παντελώς άγνωστοι (τέλος πάντων, με την κοινή έννοια της έκφρασης: «ξέρω κάποιον»).

Αφού ανταλλάξω λίγα λόγια μαζί τους, βλέπω ότι είναι πολλοί αυτοί που με ξέρουν καλά, αλλά δεν είναι αυτό που με παραξενεύει. Αυτό που στ' αλήθεια με παραξενεύει, είναι που συνειδητοποιώ πως καθένας απ' όσους με πλησιάζουν είναι εν μέρει υπεύθυνος για το ότι εγώ μπόρεσα να κάνω κάποια πράγματα πολύ σημαντικά για τη ζωή μου και την προσωπική μου εξέλιξη. Αυτό αποτελεί μια φανταστική εμπειρία που με κάνει να ξεχειλίζω από χαρά αν και —γιατί να το αρνηθώ—, με εκπλήσσει κιόλας λιγάκι.

Εσύ ξέρεις, ίσως, αυτήν την εμμονή που έχω να επαληθεύω και να επεξηγώ τις προθέσεις και τις σκέψεις μου χρησιμοποιώντας τους μύθους. Καταφέρνω να συνδέω με κάποια ευκολία τις καταστάσεις που βιώνω, με ιστορίες συνήθως παλιές, οι οποίες περιγράφουν ή επεξηγούν όσα θέλω να πω. Οι δερβίσηδες, όπως οι χασιδίμ και οι βουδιστές μοναχοί, μας έδωσαν να καταλάβουμε ότι ένας επινοητικός τρόπος μετάδοσης της γνώσης είναι μέσω παραβολών και μύθων. Από τους σούφι έμαθα την παρακάτω ιστορία, η οποία όλο και γυρνάει στο νου μου κάθε φορά που ξέρω ή πιστεύω ότι πολλοί θ' ακούσουν με προσοχή τα λόγια μου ή θα διαβάσουν με ενδιαφέρον και ανοιχτό μυαλό τα γραπτά μου.

Σ' αυτήν την ιστορία, όπως και σε όλες τις παραβολές των σούφι που μεταδίδονται από στόμα σε στόμα κι από γενιά σε γενιά, πρωταγωνιστής είναι ο απερίγραπτος Νασρεντίν: μια μοναδική προσωπικότητα, ένας άνθρωπος ικανός να πάρει άπειρες μορφές. Πότε εμφανίζεται σαν ανήμπορος γέρος και πότε σαν σβέλτος και άπειρος νεαρός. Άλλες φορές είναι ένας πεφωτισμένος σοφός, κι άλλες ένας αργόστροφος και αδαής τύπος. Σε μια ιστορία παρουσιάζεται σαν ζητιάνος, σε μιαν άλλη σαν νεαρή κοπέλα σε ηλικία γάμου, και στην αμέσως επόμενη σαν πάμπλουτος σουλτάνος. Ωστόσο, τ' όνομά του είναι πάντα Νασρεντίν. Το γεγονός ότι τόσες πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους προσωπικότητες ταυτίζονται με το ίδιο όνομα, μας δείχνει —πιθανότατα με τον καλύτερο τρόπο— ότι ο καθένας μας θα μπορούσε να είναι ο Νασρεντίν. Όλοι μας, με πολλούς τρόπους, αντιπροσωπεύουμε πολλές προσωπικότητες. Όλοι συμπεριφερόμαστε άλλοτε σαν σοφοί κι άλλοτε σαν ανόητοι. Είναι φορές που ενεργούμε σαν νέοι σφριγηλοί, κι άλλοτε σαν ανήμποροι και σαραβαλιασμένοι γέροι.

Στην ιστορία που διάλεξα για να σας καλωσορίσω, ο Νασρεντίν είναι ένας άνθρωπος που, για κάποιον άγνωστο λόγο, έχει αποκτήσει τη φήμη του πεφωτισμένου.

Κάποιου, δηλαδή, που έχει βαθιά γνώση των σημαντικών θεμάτων που μας αφορούν, και καθορίζουν τη ζωή μας. Ωστόσο, σ' αυτήν την ιστορία, η φήμη που συνοδεύει τον Νασρεντίν είναι ένα τεράστιο ψέμα. Ο ίδιος ξέρει πολύ καλά ότι, στην πραγματικότητα, δεν γνωρίζει πολλά για τα σημαντικά ζητήματα της ζωής, κι όλα αυτά που νομίζουν οι άλλοι γι' αυτόν, είναι μόνο αβάσιμες υποθέσεις, υπερβολές, ή ένα αστείο που διαδόθηκε σιγά σιγά, επικράτησε κι απόκτησε την ισχύ της αλήθειας. Ο Νασρεντίν είναι σίγουρος πως το μόνο που ξέρει να κάνει είναι να ταξιδεύει και ν' ακούει όσα του λένε οι άλλοι, αλλά ξέρει επίσης ότι αυτό από μόνο του δεν αρκεί για

να βρει και να μεταδώσει κι αυτός με τη σειρά του τις απαντήσεις στα μεγάλα ερωτήματα.

Εντούτοις, η φήμη του προηγείται του ίδιου, και κάθε φορά που φτάνει σε μια πόλη ή ένα χωριό, μαζεύεται κόσμος για να τον ακούσει, πιστεύοντας ότι έχει να πει σπουδαία και αποκαλυπτικά πράγματα.

Ο Νασρεντίν φτάνει σ' ένα χωριουδάκι στη Μέση Ανατολή. Αν κι έρχεται για πρώτη φορά σ' αυτό το μέρος, μόλις κατεβαίνει απ' το μουλάρι του, μια μικρή ομάδα κατοίκων τον πληροφορεί ότι στη μεγάλη αίθουσα του χωριού έχει μαζευτεί πλήθος κόσμος. Έμαθαν πως έρχεται και τον περιμένουν να τους απευθύνει λίγα λόγια. Ο Νασρεντίν δεν μπορεί να το αποφύγει. Τον οδηγούν μπροστά στον κόσμο που τον επευφημεί με χειροκροτήματα αμέσως μόλις τον βλέπει να πλησιάζει. Ο ήρωάς μας δεν ξέρει τι θα μπορούσε να τους πει, σκοπεύει όμως να σκαρφιστεί κάτι που θα του επιτρέψει να σώσει τα προσχήματα και να ξεμπερδέψει το συντομότερο. Ο «ομιλητής» στέκεται μπροστά στον κόσμο που χειροκροτεί, σηκώνει τα χέρια ψηλά και, μετά από μια σύντομη παύση, αρχίζει να μιλάει:

«Υποθέτω...» αρχίζει με στόμφο, «ότι ξέρετε ήδη τι είναι αυτό που ήρθα να σας πω...»

Για μερικά λεπτά πέφτει σιωπή, μετά ακούγονται κάποια μουρμουρητά, και τέλος όλο το χωριό απαντάει:

«Όχι... πού να ξέρουμε τι έχεις να μας πεις... Μίλησέ μας, δάσκαλε!»

Ο Νασρεντίν, νομίζοντας πως αυτή είναι μια ευκαιρία για να γλυτώσει από την άβολη κατάσταση, τους λέει:

«Αν μαζευτήκατε εδώ χωρίς να ξέρετε τι έχω να σας πω... ε, τότε δεν είστε έτοιμοι να με ακούσετε.»

Και μ' αυτά τα λόγια, κάνει μεταβολή... και φεύγει.

Μένουν όλοι εμβρόντητοι. Ορισμένοι δοκιμάζουν να γελάσουν νευρικά υποθέτοντας ότι ο Νασρεντίν θα ξαναγυρίσει στο βήμα, αλλά τίποτα τέτοιο δεν συμβαίνει.

Επικρατεί σύγχυση στους ακροατές που ήρθαν μέχρις εδώ για ν' ακούσουν τον μεγάλο σοφό, κι αυτός έφυγε λέγοντάς τους μόνο δυο λόγια.

Μπορεί κανείς να φανταστεί τι έγινε μετά. Δεν λείπουν ποτέ αυτοί που υποθέτουν ότι, αν κάτι δεν κατάλαβαν, είναι γιατί αυτό που ειπώθηκε ήταν ιδιαιτέρως έξυπνο, ή οι άλλοι, που επειδή νιώθουν άβολα σε τέτοιες καταστάσεις, αισθάνονται υποχρεωμένοι να δείξουν πόσο πολύ εκτιμούν τον ευφυή άνθρωπο. Ένας τέτοιος τύπος, λοιπόν, βλέποντας τον Νασρεντίν να απομακρύνεται, λέει με δυνατή φωνή:

«Τι έξυπνος άνθρωπος!»

Και, βέβαια, όταν δεν καταλαβαίνει κανείς τίποτα κι ο άλλος δίπλα του λέει: «Τι έξυπνος άνθρωπος!», για να μη νιώθει πως μόνο αυτός είναι ηλίθιος, επαναλαμβάνει:

«Ναι, βέβαια, πολύ έξυπνος!». Πιθανότατα γι' αυτό, όλοι οι παριστάμενοι αρχίζουν να επαναλαμβάνουν:

«Τι έξυπνος άνθρωπος!»

«Μα τι έξυπνος άνθρωπος!»

Ωσπου, κάποιος προσθέτει:

«Έξυπνος, σίγουρα, ναι, αλλά... δεν ήταν πολύ σύντομος;»

Κι ένας άλλος, που ανήκει στην κατηγορία εκείνων που νιώθουν την ανάγκη να κρύψουν πίσω από μια λογικοφανή εξήγηση αυτό που δεν υπάρχει, προσθέτει:

«Μιλάει σύντομα και περιεκτικά όπως μιλάνε οι σοφοί. Γιατί, όπως λέει ο δάσκαλος, πώς είναι δυνατόν να μαζευτούμε εδώ χωρίς καν να ξέρουμε τι ήρθαμε ν' ακούσουμε; Πόσο ανόητοι είμαστε! Χάσαμε μια καταπληκτική ευκαιρία.»

«Τι φώτιση, τι σοφία!»

«Πρέπει να ζητήσουμε απ' αυτόν τον ξεχωριστό άνθρωπο να μας δώσει ακόμη μία διάλεξη...»

Έτσι, αποφασίζουν να πάνε να δουν τον Νασρεντίν για να του πουν ότι έμειναν έκπληκτοι με αυτήν την διάλεξη, αλλά οι απόψεις του ήταν υπερβολικά βαθυστόχαστες για να μπορέσουν να τις καταλάβουν με την πρώτη.

Ο Νασρεντίν τους λέει:

«Όχι, κάνετε λάθος. το αντίθετο ισχύει. Οι γνώσεις μου, μόλις και μετά βίας επαρκούν για μία διάλεξη. Με τίποτα δεν θα μπορούσα να δώσω δύο.»

Το σχόλιο, όμως, του κόσμου σ' αυτήν την απάντηση, είναι:

«Τι μετριοφροσύνη!»

Κι όσο περισσότερο επιμένει ο Νασρεντίν, τόσο επιμένουν κι αυτοί ότι θέλουν να τον ακούσουν ακόμα μια φορά. Τελικά, κάτω από τη μεγάλη πίεση και επιμονή του κόσμου, ο Νασρεντίν δέχεται να δώσει μια δεύτερη διάλεξη.

Την επόμενη μέρα, ο υποτιθέμενος σοφός επιστρέφει στο μέρος της συνάθροισης, όπου έχει μαζευτεί ακόμη περισσότερος κόσμος, αφού όλοι όσοι απουσίαζαν την πρώτη φορά έμαθαν για την επιτυχία της ομιλίας του. Πολλοί μάλιστα ρώτησαν:

«Τι είπε;»

Η απάντηση, όμως, όσων είχαν παρακολουθήσει τη διάλεξη, ήταν ίδια κι απαράλλακτη:

«Δεν είμαστε σε θέση να σου εξηγήσουμε. Θα πρέπει να έρθεις να τ' ακούσεις απ' το στόμα του, αλλά πρόσεξε... Σε περίπτωση που ο δάσκαλος ρωτήσει αν ξέρεις τι ήρθε να μας πει, εσύ θα πρέπει ν' απαντήσεις καταφατικά.»

Όρθιος ο Νασρεντίν μπροστά στο κοινό, μην ξέροντας πάντα τι να πει, εμμένει στην τακτική του:

«Υποθέτω ότι τώρα πια θα ξέρετε τι ήρθα να σας πω...»

Ο κόσμος, προετοιμασμένος και μη θέλοντας να προσβάλει τον δάσκαλο με μια παιδιάστικη απάντηση όπως στην προηγούμενη διάλεξη, απαντά με μια φωνή:

«Ναι, φυσικά, ασφαλώς και το ξέρουμε. Γι' αυτό, άλλωστε, είμαστε εδώ.»

Τότε ο Νασρεντίν, με κατεβασμένο το κεφάλι, προσθέτει:

«Πολύ καλά... Αφού όλοι ξέρετε ήδη τι είναι αυτό που έχω να σας πω, δεν βλέπω γιατί θα πρέπει να το επαναλάβω.»

Και μ' αυτά τα λόγια, κάνει μεταβολή και αποχωρεί.

Ο κόσμος μένει κατάπληκτος. Παρόλο που αυτή τη φορά απάντησαν ακριβώς το αντίθετο από την προηγούμενη, το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο.

Η κατάσταση είναι τεταμένη. Μετά από λίγα δευτερόλεπτα σιωπής, ακούγεται πάλι κάποιος να φωνάζει:

«Ιδιοφυές!»

Είναι ένας απ' αυτούς που βρισκόταν εδώ και την προηγούμενη μέρα, αλλά σήμερα δεν ήθελε να την πατήσει. Ήθελε να δείξει ότι, αυτή τη φορά, είχε πιάσει το νόημα πρώτος απ' όλους.

Και μόλις «οι καινούργιοι» άκουσαν κάποιον να λέει: «αδιοφυές!», καθώς δεν ήθελαν να δείξουν ότι υστερούν, άρχισαν κι αυτοί να φωνάζουν:

«Καταπληκτικό!»

«Υπέροχο!»

«Εντυπωσιακό, έξοχο!»

Ένας απ' αυτούς που ήταν πράγματι εδώ την προηγούμενη μέρα, σηκώνεται όρθιος και δηλώνει:

«Μα, ασφαλώς και είναι καταπληκτικό, αφού είναι το συμπλήρωμα της χθεσινής σοφίας!» θέλοντας μ' αυτή του τη φράση να τονίσει σ' εκείνους που είχαν έρθει για πρώτη φορά, πόσο διέφεραν μεταξύ τους οι δύο σοφίες...

Όλοι ξεσπάνε σ' ένα ζωνρό χειροκρότημα, ώσπου ένας άλλος λέει:

«Ναι, φανταστικό φυσικά, αλλά... υπερβολικά σύντομο.»

«Έτσι είναι, σίγουρα» γκρινιάζει κάποιος άλλος.

«Ικανότητα σύνθεσης» δικαιολογεί ο ειδικός που μίλησε νωρίτερα.

Κι αμέσως ακούγονται διάφοροι να φωνάζουν:

«Θέλουμε κι άλλο, θέλουμε ν' ακούσουμε κι άλλα! Θέλουμε αυτός ο ξεχωριστός άνθρωπος να μας χαρίσει κι άλλη από τη σοφία του!»

Πάει τότε να δει τον Νασρεντίν μια αντιπροσωπεία επισήμων για να του ζητήσουν να τους δώσει μια τρίτη και τελευταία διάλεξη.

Ο Νασρεντίν αρνείται, τους λέει ότι αποκλείεται. Ότι δεν αξίζει καν την τιμή να τον προσκαλούν να δώσει τρεις διαλέξεις, κι επιπλέον, πρέπει να γυρίσει στην πόλη του. Τον παρακαλούν, τον ικετεύουν, τον εκλιπαρούν ξανά και ξανά. Επικαλούνται τους προγόνους του, τους απογόνους του, όλους τους αγίους... Του ζητούν να δώσει τη διάλεξη στο όνομα όποιου θέλει. Η τόση επιμονή τους τον πείθει και, τελικά, δέχεται ο Νασρεντίν, λιγάκι ανήσυχος, να δώσει μια τρίτη και τελευταία διάλεξη.

Τώρα πια έχει μαζευτεί πάρα πολύς κόσμος. Αυτή τη φορά έχουν συμφωνήσει να μην απαντήσει κανείς σε ό,τι και να ρωτήσει ο δάσκαλος. Αν χρειαστεί οπωσδήποτε να δοθεί κάποια απάντηση, θα απαντήσει ως εκπρόσωπος του χωριού ο δήμαρχος εξ ονόματος όλων.

Όρθιος, για τρίτη φορά μπροστά στο κοινό, λέει ο Νασρεντίν:

«Υποθέτω ότι τώρα πια ξέρετε τι έχω να σας πω.»

Ο δήμαρχος, που κάθεται στην πρώτη σειρά, σηκώνεται, γυρίζει, ανταλλάσσει μια ματιά συνενοχής με τον κόσμο και, προκλητικά σχεδόν, του λέει:

«Άλλοι ξέρουν, κι άλλοι δεν ξέρουν.»

Τότε, ο Νασρεντίν απαντάει:

«Αφού είναι έτσι, αυτοί που ξέρουν να εξηγήσουν σ' εκείνους που δεν ξέρουν.»

Και κάνοντας μια στροφή, σχεδόν θεατρική... αποχωρεί.

Αυτήν την ιστορία τη θυμάμαι για δύο ή τρεις σημαντικούς λόγους. Ο πρώτος είναι, γιατί κι εγώ πραγματικά δεν ξέρω αυτά που μερικοί νομίζουν ότι ξέρω. Ο δεύτερος, γιατί ο Χόρχε Μπουκάι που γνωρίζουν οι αναγνώστες των βιβλίων μου αποτελεί σύνθεση όσων, όπως είπα, έμαθα από άλλους, αληθινά σοφούς δασκάλους με τους οποίους ήρθα σε επαφή, αλλά και όσων έγραψα στις καλύτερες στιγμές της ζωής μου — και είναι αλήθεια ότι μόνο τότε μπορώ να γράψω. Όπως έχω πει χιλιάδες φορές, εγώ δεν είμαι συγγραφέας. Είμαι ένας γιατρός, ή ένας ψυχίατρος, ή ένας δάσκαλος που γράφει. Πάντως, όχι συγγραφέας. Ίσως γι' αυτό, για να καθίσω να βάλω τις σκέψεις μου στο χαρτί, πρέπει οπωσδήποτε να βρίσκομαι σε μια τέτοια καλή στιγμή. Και ο τρίτος λόγος για τον οποίο προστρέχω σ' αυτήν την ιστορία, είναι γιατί όλοι αυτοί οι διάλογοι αναφέρονται σε ζητήματα γύρω απ' τα οποία είναι σχεδόν βέβαιο ότι κι εσύ, ο αναγνώστης, έχεις μια διαμορφωμένη άποψη ή περιλαμβάνουν θέματα που γνωρίζεις και ίσως κατέχεις πολύ καλύτερα από μένα. Τουλάχιστον, σε ό,τι αφορά τη ζωή σου. Πρόθεσή μου δεν είναι λοιπόν να σε καταπλήξω με τις ιδέες μου

(αν και, καμιά φορά, μπορεί κάποια να σε εξοργίσει) αλλά να σε αναγκάσω να ξανασκεφτείς τις δικές σου ιδέες και να συστηματοποιήσεις εκείνες στις οποίες συμφωνούμε. Έτσι μαθαίνουμε σχεδόν όλα όσα ξέρουμε: ακούγοντας με προσοχή κάθε φορά που αυτοί που ξέρουν περισσότερα διδάσκουν εμάς που ξέρουμε λιγότερα. Για να μη βαρεθείς εσύ αλλά ούτε κι εγώ, όπως κάθε φορά που συναντιόμαστε, θα χρειαστώ τη συνεργασία σου, κι επειδή δεν σ' έχω δίπλα μου, θα πάρω την άδεια να σε φανταστώ. Οι ερωτήσεις σου είναι που θα με κρατήσουν σε ετοιμότητα, θα με παρακινήσουν, και κάποιος φορές θα ερεθίσουν —ενώ άλλες όχι— ό,τι καλύτερο έχω μέσα μου. Σ' ευχαριστώ που είσαι εδώ, σ' ευχαριστώ γι' αυτήν την ακούσια επίσκεψή σου στην αγαπημένη μου Νέρχα.